

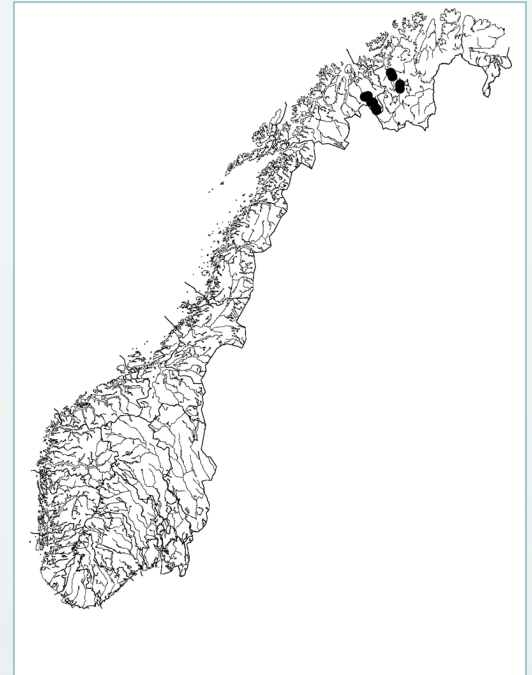
Finmarksjonsokblom

Silene involucrata ssp. *tenella*

Rødlistet art

Finmarksjonsokblom er kjent fra Reisadalen i Troms og Alta-Kautokeinodalen i Finnmark og vokser på sand og grus på elvevører og i bergsprekker på mellomrik grunn. Populasjonene er få og individfattige. Planten synes å ha gått sterkt tilbake i Finnmark på grunn av vassdragsregulering.

Status
Kategori kritisk truet (CR) i Norsk rødliste for arter 2010.

Utbredelse av finmarksjonsokblom.

Kjennetegn

Finmarksjonsokblom hører til blindurt-småjonsokblom-gruppa i smelleslekta i nellikfamilien. I Norden omfatter gruppa blindurt i Skandinavia, polarblindurt på Svalbard, og to raser av arter småjonsokblom: finmarksjonsokblom i Finnmark og polarjonsokblom på Svalbard. Arten småjonsokblom er sirkumpolar, mens rasen finmarksjonsokblom er begrenset til Nord-Europa og nordvestre Sibir. Finmarksjonsokblom er en forholdsvis liten, flerårig plante med opprette stengler, smale motsatte blad, og blomster i en fåblomstret kvast i toppen av stengelen. Blomstene er små, med kvite kronblad som stikker et stykke ut av begeret. Den skiller seg fra den andre norske rasen innen arten, polarjonsokblom, i at begeret er smalt og ikke blir oppblåst i fruktstadiet, i at bladene er lite hårete, og i at den oftest har 2-4 par blad på stengelen.

Utbredelse

Forekomstene av finmarksjonsokblom er begrenset til to dalfører i Norge: Reisadalen i Nordreisa i Troms og Alta-Kautokeinodalen i Alta og Kautokeino i Finnmark. På verdensbasis har finmarksjonsokblom ett utbredelsesområde i Nord-Fennoskandia og ett i Nordøst-Russland og Nordvest-Sibir øst til Jenisei. Arten har to andre raser, polarjonsokblom som er sirkumpolar og vanlig bl.a. på Svalbard, og subsp. *involucrata* som er vidt utbredt i Nordøst-Russland, Nord-Sibir og i nordvestre Nord-Amerika.

Biologi

Finmarksjonsokblom vokser enkeltvis eller i små tuer, uten utløpere eller andre former av vegetativ spredning. Formeringen skjer med frø uten spesielle spredningstilpasninger, og avstanden for normal frøspredning er trolig liten. I

åpne tundralandskap kan vinden frakte frøene over større avstander, men ikke i elvedaler slik som planten vokser i Norge. Nedstrøms spredning av frø med elvene er sannsynlig, også på grunn av plantens voksesteder. Finmarksjonsokblom er knyttet til knauser, bergvegger og bergsprekker på mellomrik berggrunn, åpen ur og rasmark av typen veldrenert lågurt- og kalk-lågurtrasmarkeng i sluttet vegetasjonsfase, og er også kjent nedstrøms fra elvevører og terrasser på sand og grus ved Reisaelva (tidligere også ved Alta-Kautokeinoelva). Finmarksjonsokblom er konkurransesvak.

Bestandsstatus

Finmarksjonsokblom vurderes som kritisk truet (CR) fordi den samlede kjente norske populasjonen nå består av svært få individer. Den er knyttet til rasmarker og bergvegger som primærføremønstre og sekundært til elvevører. I Nordreisa er arten funnet på to primærføremønstre etter 1960, og på to sekundærføremønstre i 2009. Det er trolig ingen tilbakegang i Nordreisa. I Alta ble den senest sett i 1974. Den ble grundig ettersøkt på

Finnmarksjonsokblom

tidligere sekundærlokaliteter på elveører i 2006 uten hell. I Kautokeino ble fem primærføremster påvist i 1982-83 i reguleringsområdet for Alta/Kautokeino-utbygginga. Trolig er alle gått tapt med unntak av en føremst med noen få individer som ble funnet i 2009. På grunn av reguleringa er det ingen muligheter for rekruttering til sekundærføremster nedstrøms i Alta. Planten er trolig en svært tidlig innvandrer etter siste istid, en såkalt protokrat som hadde fordel av det varme og tørre klimaet og de store arealene med åpen mineraljord som isen la etter seg. Dagens føremster er trolig relikter etter en tidligere større og mer sammenhengende utbredelse. Artens sjeldenhet og tilbakegang skyldes dermed i hovedsak den naturlige utviklingen i inneværende mellomistid. Tilbakegangen er imidlertid blitt forsterket av inngrep og endringer på elvekantene, spesielt ved reguleringen av Alta-Kautokeino-vassdraget.

Referanser

Alm, T., Elvebakk, A. & Mølster, L. 1982. Foreløpig rapport til Norges vassdragsvesen fra Universitetet i Tromsø. Tromsø Museums botaniske undersøkelser i reguleringsområdet ved Alta/Kautokeino-vassdraget sommeren 1982. Polarflokken 6: 90–114.

Arnesen, G., Westergaard, K. B. & Aalerud, C. Handlingsplan for karplanter antatt truet av Alta – Kautokeino utbyggingen. Masimjelt (CR), grårublomst (EN), finnmarksjonsokblomst (CR), kveinhavre (CR) og finntelg (CR). Fylkesmannen i Finnmark. Utarbeidet, ikke vedtatt.

Elven, R., Murray, D.F., Yurtsev, B.A. & Razzhivin, V.Yu. [2010 utkastversjon]. Annotated Panarctic Flora Checklist.

Engelskjøn, T. & Skifte, O. 1995. The vascular plants of Troms, North Norway. Revised distribution maps and altitude limits after Benum: The flora of Troms fylke. Tromsura Naturvid. 80: 1–227.

Elven, R., Fremstad, E. & Pedersen, O. (red.) Under forberedelse. Maps of distribution of Norwegian vascular plants. IV. Eastern and northeastern plants.

Hultén, E. & Fries, M. 1986. Atlas of North European vascular plants north of the tropic of cancer. I-III. Koeltz Scientific Books, Königstein. 1172 s.

Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk Rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. Norsk flora, 7. utgåve ved Reidar Elven. Det norske samlaget, Oslo. 1230 s.